

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้จะได้นำเสนอผลของการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย การศึกษาการจัดการศึกษา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ : กรณีศึกษากลุ่มไทยลาว ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอตามหัวเรื่องต่อไปนี้

๑. สภาพนโยบายในการจัดการศึกษา
๒. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม
๓. สภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
๔. ปัญหาในการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
๕. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
๖. ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาตามความคิดเห็นของนักวิชาการ

๑. สภาพนโยบายการจัดการศึกษา

การศึกษาสภาพนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง จำแนกเป็น สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับระดับนโยบาย และสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติ ผลปรากฏดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑.๑ สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับนโยบาย

การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับระดับนโยบาย ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันจาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๔๐ ดังรายละเอียดปรากฏดังต่อไปนี้

๑.๑.๑ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๓๕ กำหนดแนวนโยบายไว้ คือ สนับสนุนให้บทบาทของครอบครัว ชุมชนและสถาบันอื่นๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาที่อนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้ชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนรู้เลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการอื่นๆ ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการได้ ซึ่งให้สถาบันอุดมศึกษาได้พัฒนาความรู้และเทคโนโลยีประสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยครูในท้องถิ่นเป็นผู้ประสาน เหตุที่กำหนดนโยบายเช่นนี้เพราะปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจาก ความไม่สมดุลของการพัฒนาระหว่างวัตถุกับจิตใจ การใช้และอนุรักษ์ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง ดังนั้น ดัชนีชี้วัดของความสำเร็จ ก็คือ บุคคลและสังคมปรับตัวได้ทันก่อให้เกิดความ

สมดุลในการพัฒนา ตลอดจนทั้งให้ความสำคัญกับวิทยาการสมัยใหม่หรือวัฒนธรรมภายนอกกับภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างสมดุลกัน

๑.๑.๒ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๕- ๒๕๒๙ กำหนดแนวนโยบายด้านการศึกษาไว้ คือ ปรับปรุงเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงหลักสูตรแบบเรียน ระบบและกระบวนการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่จะทำให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีระเบียบวินัย มีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของคนไทย รักและหวงแหน อนุรักษ์ศิลปวัตถุ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยโรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการของท้องถิ่นในการบริการทางการศึกษา ศิลป วัฒนธรรม และกีฬาพลานามัยแก่ชุมชน และชุมชนได้มีส่วนร่วมพัฒนาสถานศึกษา มีการสอนศาสนาพุทธแก่เยาวชนและข้าราชการในวันอาทิตย์ทุกสัปดาห์ กลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการพัฒนาเป็นกลุ่มเยาวชน ข้าราชการ และจัดให้มีองค์กรกลางทางวัฒนธรรม เหตุที่กำหนดนโยบายนี้ขึ้นเพราะปัญหาที่เกิดขึ้นช่วงระยะเวลานี้เนื่องมาจากความเสื่อมโทรมทางด้านจิตใจ มีการทำลายปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และบางส่วนได้ปล่อยปะละเลย ไม่ทำนุบำรุงตามสมควร ดังนั้น ดัชนีชี้วัดความสำเร็จดังกล่าวก็ คือ ค่านิยมของคนรุ่นหลังนิยมศิลป วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี และหันไปใช้วัฒนธรรมต่างชาติน้อยลง จากเหตุดังกล่าว จึงได้กำหนดแนวคิด ส่งเสริมการศาสนา การศึกษา ทำนุบำรุงศิลป วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ราชประเพณี จารีต ประเพณี ปลูกฝังค่านิยมที่ดีงาม ให้ตระหนักถึงความสำคัญ ของขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย

๑.๑.๓ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๔ กำหนดแนวนโยบายไว้คือ ส่งเสริมและพัฒนาให้คนมีความรู้ มีความสามารถ มีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมายที่มุ่งต่อการพัฒนาชีวิตและอาชีพ มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามารถพึ่งตนเองได้ ส่งเสริมการประหยัดและการออม ตลอดจนทั้งฟื้นฟูอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชาติ เพื่อธำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่ดีงามของไทย การเรียนการสอนได้มุ่งเน้นให้เยาวชนและประชาชนของชาติ มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมและแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง มุ่งเน้นคุณธรรมพื้นฐาน ๔ ประการ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน การบริหารและการจัดการ สนับสนุนความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาหรือหน่วยงานทางการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม กับครอบครัว หน่วยงาน องค์กร สถานประกอบการ ในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะอาชีพ และมีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารการศึกษา มีการ กระจายอำนาจ และมอบอำนาจจากส่วนกลางสู่ภูมิภาค ในแนวนโยบายได้กำหนด

กลุ่มเป้าหมายเป็นสถาบันการศึกษาให้มีความสำคัญต่อการผลิตบุคลากรสาขาวิชาที่มีต่อการดำรงไว้ซึ่ง เป็นเอกลักษณ์ของประเทศ และกรมการศึกษานอกโรงเรียนส่งเสริมและสนับสนุนศิลป วัฒนธรรมไทยในกิจกรรมนอกโรงเรียนในทุกรูปแบบ เหตุที่กำหนดนโยบายนี้เพราะปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากการขาดแคลนทรัพยากรและข้อจำกัดทางด้านการเงินก่อให้เกิดผลกระทบต่อการ พัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจ ปัญหาทางสังคมบางเรื่องกลับทวีความรุนแรงขึ้น ดังนั้น ด้ชนีชี้ วัดความสำเร็จ คือ แนวทางในการพัฒนาทางสังคมมีลักษณะที่ประสานและสอดคล้องไปในทิศ ทางเดียวกัน มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงในการดำเนินการ ผลดังกล่าวจึงได้กำหนดแนวคิด คือ การให้ความสำคัญและการเพิ่มประสิทธิภาพโดยอาศัยเทคโนโลยีและปรับปรุงระบบการบริหาร ที่ให้ความสำคัญแก่สังคมพื้นฐาน ในครอบครัวชุมชนมากขึ้น

๑.๑.๕ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙ กำหนด แนว นโยบายไว้ คือ ปรับปรุงหลักสูตรด้านทักษะและเพิ่มพูนความรู้ด้านอาชีพที่เหมาะสมกับท้องถิ่น พัฒนาภูมิปัญญาการรักษาพยาบาลแบบพื้นบ้าน และสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาภูมิปัญญา ท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์เข้ากับการเรียนการสอน ให้มี ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น การบริหารและการจัดการสถานศึกษาต้อง ประสานสัมพันธ์กับสถานศึกษาอื่นและแหล่งภูมิปัญญา เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งความรู้ และเสนอรูปแบบที่หลากหลายในการให้ความรู้โดยมีข้อมูลข่าวสารประจำหมู่บ้าน กลุ่มเป้าหมาย คือครูให้มีความรู้ความเข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ องค์กรชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีบทบาทในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร พัฒนาบุคลากรให้มีคุณธรรมและจริยธรรม เหตุที่กำหนดนโยบายเพราะปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมา จากการอพยพเข้าสู่ตัวเมืองทำให้ขาดแคลนที่อยู่อาศัย การบริการการศึกษา การสาธารณสุข อาชญากรรม ยาเสพติด จราจรติดขัด ปัญหาแรงงาน โสเภณี ดังนั้น ด้ชนีชี้วัดความสำเร็จ ก็คือ ฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและ การบริการต้องกระจายทั่วประเทศ ความเป็นเหตุเป็นผลการ ดำเนินชีวิตตามประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อดั้งเดิมมากกว่าทางเศรษฐกิจประเพณี วัฒนธรรม

๑.๑.๕ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ

แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ในระหว่างปี พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔ กำหนดแนว นโยบายในการพัฒนาไว้คือ หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรชุมชน สนับสนุน ความคิดริเริ่มผู้นำและปราชญ์ท้องถิ่น ในการจัดการเรียนรู้ ประสานทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียน ให้สถาบันของศาสนาเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาจิตใจ กระบวนการเรียนรู้และการ แก้ปัญหาชุมชน ส่งเสริมบุคลากร ส่งเสริมการทำวิจัย ที่จะนำทางแนวความเชื่อของศาสนาและ วัฒนธรรมมาเป็นพื้นฐานในการเรียนการสอนปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนมี

การใช้หลักสูตรท้องถิ่น วัฒนธรรมประวัติศาสตร์และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างกว้างขวางรณรงค์ให้ครอบครัวเห็นความสำคัญของหลักสูตร ส่งเสริมให้เรียนรู้ตลอดชีวิต และนำภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดเข้าสู่ระบบโรงเรียน การบริหารและการจัดการ มอบอำนาจให้สถานศึกษานำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นครูเสริมตามความจำเป็น และเปิดโอกาสให้บุคลากรในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการผลิต สรรหา และพัฒนาบุคลากร กลุ่มเป้าหมาย คือ ชุมชน สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และภูมิปัญญาชาวบ้าน ให้ความร่วมมือแบบพหุภาคีที่จะร่วมกันแก้ปัญหาและพัฒนาเหตุที่กำหนดนโยบายขึ้นเพราะปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น การพึ่งพาอาศัยกันขาดหายไปเกิดปัญหาการหย่าร้าง อาชญากรรม ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โสเภณี ยาเสพติด การแพร่กระจายโรคเอดส์ คุณภาพชีวิตของเด็กและสตรี พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กวัยรุ่น ดังนั้นดัชนีชี้วัดความสำเร็จ ก็คือ การรู้จักเลือกสรรรับเอารูปแบบและวิถีชีวิต จากวัฒนธรรมตะวันตก โดยมีความศรัทธาในศาสนา เชิดชูความดี มากกว่าเงินตรา มีความนิยมต่อวัฒนธรรมไทย

สรุปผลการวิเคราะห์ในแนวนโยบายการจัดการศึกษา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้กำหนดแนวนโยบายโดยภาพรวมไว้ ดังนี้คือ ปรับปรุงหรือปฏิรูป หลักสูตรหรือเนื้อหาสาระ ระบบ แบบเรียน ให้เหมาะสมกับสภาพตามความต้องการของท้องถิ่น เพื่อเพิ่มพูนทักษะในการประกอบอาชีพ โดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ในการจัดการเรียนการสอนที่จะให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการ และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนในการจัดการศึกษา ตลอดทั้งส่งเสริม ทำนุบำรุงศาสนา จารีต ประเพณี โดยให้วัดเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ กระบวนการแก้ปัญหาในชุมชนท้องถิ่น อาศัยความร่วมมือแบบพหุภาคี แนวนโยบายมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ภูมิภาค สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และที่สำคัญที่สุด คือ การมอบอำนาจให้ผู้บริหารโรงเรียนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาจัดการศึกษาทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบและบุคลากร กลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนและประชาชนในชุมชน มีองค์กรที่รับผิดชอบที่เกิดขึ้น คือ องค์กรกลางทางวัฒนธรรม สถาบันการฝึกหัดครูให้ความรู้ทางวิชาการ สถาบันอุดมศึกษาผลิตบุคลากรที่มีความสามารถทางวัฒนธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษานอกโรงเรียนส่งเสริมทุกรูปแบบ กลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อ คือ ครูต้องศึกษาภูมิปัญญา มีความรู้ความเข้าใจ ตลอดทั้งเป็นผู้มีบทบาทในการประสานความรู้ ที่เป็นวิทยาการสากลผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลมกลืนกัน และองค์กรเครือข่ายการพัฒนาต้องมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เหตุที่กำหนดนโยบายเพราะปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องมาจากข้าช้อนนับแต่ก่อนใช้แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ จนถึงปัจจุบัน เกิดความเสื่อมโทรมของจิตใจที่เน้นการพัฒนาทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ มีการทำลายสภาพแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติเป็นลำดับต่อเนื่องกันมา ตลอดทั้งการขาดแคลนทรัพยากรและสภาพคล่องทางการเงิน ยกเว้นการทำลายปูชนียสถานและ

ปฐมนิยัตถุมีปัญหาลดน้อยลง ดังนั้นดัชนีชี้วัดความสำเร็จ ก็คือ การปลูกฝังค่านิยมและการพัฒนาที่มุ่งสู่ฐานแห่งความดีมากกว่าฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและบริการ เป็นผลต่อเนื่องให้บุคคลและสังคมปรับตัวทันต่อกระแสของการพัฒนา

๑.๒ สภาพปัจจุบันที่เป็นแนวทางปฏิบัติ

การวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันที่เป็นแนวทางปฏิบัติ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมและวิเคราะห์จากเอกสารการสัมมนา เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์ โดยกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการจัดขึ้น หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) เอกสารชุดพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ที่แท้จริง เรื่อง การบริหารโรงเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๔) สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ รายละเอียดปรากฏ ดังนี้

๑.๒.๓ ผลการวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) ให้มีการจัดการเรียนการสอนที่ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์สภาพท้องถิ่น โดยยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางที่เน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง เน้นกระบวนการเรียนรู้ การคิดที่มีเหตุผลและสร้างสรรค์เชื่อมโยงหรือบูรณาการ ทั้งภายในและระหว่างประสบการณ์ มีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ มีการสอดแทรกจริยธรรมและค่านิยมพื้นฐาน ๕ ประการ ค่านิยมที่พึงประสงค์อย่างสม่ำเสมอ

๑.๒.๒ ผลการวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ คือ แนวทางการจัดการศึกษาโดยโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการศึกษามอบหมายงานหรือกิจกรรมให้เด็กไปทำที่บ้าน ครูและชาวบ้านช่วยกันประเมินผล ผลงานจะตกเป็นของเด็กและชาวบ้าน ชุมชนเป็นศูนย์ของกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ชาวบ้านนำเด็กไปศึกษาแหล่งความรู้ในชุมชน โดยครูเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้กับชาวบ้านจะอย่างไร ความรู้ที่ได้มาเป็นอย่างไร ทั้งนี้โรงเรียนและชุมชนต้องประสานกระบวนการเรียนรู้ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเข้าด้วยกัน ด้านแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้โดยโรงเรียนรับฟังความคิดเห็นของชุมชน เพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษา กิจกรรมที่มอบหมายให้นักเรียนไปทำนั้นต้องสอดคล้องกับแผนการผลิตของ ชุมชน ผู้ปกครอง ครู และชุมชน ต้องร่วมมือและประสานใจกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จะช่วยให้มองภาพในการนำหลักสูตรไปใช้ที่ชัดเจนขึ้น อีกทั้งจัดให้มีเครือข่ายในแต่ละภาคหรือกลุ่ม แสวงหาการเรียนรู้ร่วมกัน มีหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานของตนและแก้ปัญหาร่วมกัน ควรจัดทำแผนการสอนที่สอดคล้องกับท้องถิ่น และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียน โดยครูศึกษาชุมชนเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตและแบบสอบถาม นำสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวผู้เรียนหรือสิ่งที่เป็นปัญหามากำหนดเป็นหลักสูตรที่จะนำไปจัดการเรียนการสอน ครูต้องศึกษาศาสตร์ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมทั้งดึงวิทยาการที่เป็นสากลผสมผสานความรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูต้องศึกษาเพิ่มเติมและวิธีการต่างๆ จากการเยี่ยมโรงเรียนอื่น เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนและโรงเรียนให้ดีขึ้น

การสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ ครูควรตั้งศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมเป็นวิทยากรหรือที่ปรึกษาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ครูควรจัดให้มีกระบวนการเรียนการสอนที่หลากหลาย ไม่ควรยึดแต่ในหนังสือเรียนเท่านั้น

๑.๒.๓ ผลการวิเคราะห์แนวทางปฏิบัติ ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ แนวทางในการปฏิบัติ คือ จัดทำข้อมูลองค์กรท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนแหล่งความรู้ต่างๆ ในท้องถิ่น ศึกษาบทบาทอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ในชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนเข้าไปร่วมกิจกรรมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนอย่างจริงจังเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยความรู้สึกที่ดีต่อกัน ประชาสัมพันธ์โรงเรียนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของและการให้บริการด้านต่างๆ ของโรงเรียน ประสานกับองค์กรท้องถิ่นและผู้นำชุมชน ร่วมกันในการคัดเลือกกรรมการโรงเรียน และแต่งตั้งกรรมการโรงเรียนพร้อมทั้งชี้แจงบทบาทหน้าที่เข้าใจอย่างชัดเจน จัดกิจกรรมยกโรงเรียนให้เป็นของชุมชนซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน คณะกรรมการโรงเรียนร่วมกันคิด ร่วมกันพัฒนา ให้คำปรึกษา เสนอแนะแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน การแสวงหา และให้การสนับสนุนด้านการเงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนวิทยากรภายนอกและภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมเสริมสร้างพัฒนาการเด็กนักเรียนทุกด้าน ทั้งในและนอกระบบ ตลอดจนทั้งเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อพัฒนาโรงเรียน ให้มีการใช้การบริการจากโรงเรียน ให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและร่วมพัฒนาชุมชนท้องถิ่น จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนและเชิญชวนชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมการพัฒนาโรงเรียนทุกด้าน พร้อมทั้งจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์เผยแพร่ผลงานและชื่อเสียงของโรงเรียน

๑.๒.๔ ผลการวิเคราะห์ตามแนวทางปฏิบัติของ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิได้มีแนวทางดังนี้ คือ คณะกรรมการโรงเรียน กลุ่มบุคคล ชุมชนและเอกชนมีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากร สนับสนุนการสร้างความพร้อมของอาคารสถานที่และอุปกรณ์ ตลอดจนทั้งมีส่วนร่วมในการปรับปรุงหลักสูตรทุกระดับให้สอดคล้องกับท้องถิ่น โรงเรียนมีระบบข้อมูลแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพแวดล้อมและลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมเพื่อนำมาใช้เป็นปัจจัยในการกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น โรงเรียนปรับปรุงหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นรายวิชาที่จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา เวลา กิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อ การวัดและประเมินผลที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับสภาพความจำเป็นและสนองความต้องการของท้องถิ่น ควบคุมและกำกับให้หน่วยงานในสังกัด ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบให้เอื้อต่อการจัดระบบของหลักสูตรการเรียน การสอนที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น สามารถใช้หลักสูตร ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน สามารถยืดหยุ่น จัดเวลา จัดวิชาที่เรียน จัดวิธีเรียนวิธีสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนทุกประเภท ทั้งนี้โดยจัดเนื้อหาและประสบการณ์ กิจกรรมการเรียนการสอนในส่วนที่เป็นคุณลักษณะแกนกลางตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ

ให้มีความสมดุลกับเรื่องเฉพาะของแต่ละเรื่องในห้องถิ่น

บทสรุปจากผลการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันแนวทางปฏิบัติ การจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อที่พบคือ :

๑) การบริหารและการจัดการที่เป็นแนวทางคือให้โรงเรียนจัดทำข้อมูลแสดงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยโรงเรียนเป็นจุดศูนย์กลางของการจัดการศึกษา ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก และโรงเรียนกับชุมชนประสานกระบวนการเรียนรู้เข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

๒) หลักสูตรที่เป็นแนวทางปฏิบัติคือ จัดหลักสูตรเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักสูตรที่ กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ยึดหยุ่นตามสภาพของท้องถิ่นและชุมชน และครูต้องศึกษาชุมชน ศาสตร์ชุมชน หาความรู้เพิ่มเติมที่จำเป็นกำหนดเป็นหลักสูตรเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๓) กระบวนการเรียนการสอนที่เป็นแนวปฏิบัติคือกิจกรรมที่จัดต้อง สอดคล้องกับแผนการผลิตการผลิตของชุมชนโดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้ ยึดนักเรียนเป็นจุดศูนย์กลางที่ได้ปฏิบัติจริง

๔) การระดมสรรพกำลังในการจัดการศึกษาที่เป็นแนวปฏิบัติ คือ การดึงศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมแก้ปัญหา โดยการประสานกับผู้ปกครอง กรรมการโรงเรียนองค์กรต่างๆ เพื่อแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดความรู้ และสนับสนุนด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ งบประมาณ วิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนมีเครือข่ายการเรียนรู้ในแต่ละท้องถิ่น

๒. สภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การนำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยนำเสนอโดยแบ่งการศึกษาสภาพปัจจุบัน ออกเป็น ๓ ตอน คือ เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาจัดการเรียนการสอน วิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และสื่อที่นำมาจัดการเรียนการสอนโดยอาศัยจากส่วนกลางหรือเครือข่าย รายละเอียดจะได้นำเสนอต่อไปนี้

๒.๑ เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาจัดการเรียนการสอน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเนื้อหาที่นำมาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการศึกษาผู้วิจัยจะได้นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

๒.๑.๑ เนื้อหาด้านความเชื่อที่นำมาจัดการเรียนการสอน เป็นความเชื่อในเชิงพุทธศาสนา ผีปู้ตา ผีตาแฮก พระภูมิเจ้าที่ พิธีกรรม การบายศรีสู่ขวัญ การบวงสรวง การเสี่ยงทาย ทำนายฝัน ความเชื่อแบบบุคคลและคุณค่าของความเชื่อ ดังผลปรากฏในตารางที่ ๕

ตารางที่ ๕ เนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาจัดการเรียนการสอนด้านความเชื่อ

รายการ	ระดับการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยง	แปลความ
เบี่ยงมาตรฐาน			
๑. ความเชื่อในเชิงพุทธศาสนา	๓.๗๘	๐.๘๓	มาก
๒. ความเชื่อเรื่องผีปู้ตา ผีตาแฮก พระภูมิเจ้าที่	๒.๖๙	๑.๐๑	ปานกลาง
๓. ความเชื่อทางพิธีกรรม การบายศรีสู่ขวัญ			
บวงสรวง	๓.๒๐	๐.๙๖	ปานกลาง
๔. ความเชื่อเรื่องการเสี่ยงทาย ทำนายฝัน	๒.๖๐	๑.๐๑	ปานกลาง
๕. ความเชื่อแบบบุคคล	๓.๒๗	๐.๘๗	ปานกลาง
๖. คุณค่าของความเชื่อระหว่างคนกับธรรมชาติ	๓.๘๗	๐.๘๕	มาก
๗. คุณค่าของความเชื่อระหว่างคนกับสิ่งที่อยู่			
เหนือธรรมชาติ	๒.๙๘	๐.๙๓	ปานกลาง
รวม	๓.๒๖	๐.๖๐	ปานกลาง

จากตารางที่ ๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้น การนำเนื้อหาคุณค่าของความเชื่อระหว่างคนกับธรรมชาติ และเนื้อหาของความเชื่อในเชิงพุทธศาสนา ที่นำมาจัดการเรียนการสอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก”

๒.๑.๒ เนื้อหาด้านการอยู่ร่วมสัมพันธ์กันที่นำมาจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับขนบธรรมเนียม ประเพณี คำสอน ฮีต ๑๒ คอง ๑๔ การแสดง การละเล่น คุณค่าของคำสอน คุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณีและคุณค่าการละเล่น ดังผลปรากฏในตารางที่ ๖

ตารางที่ ๖ เนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาจัดการเรียนการสอน ด้านการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน

รายการ	ระดับการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยง	แปลความ
เบนมาตรฐาน			
๑. ขนบ ธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น	๓.๙๔	๐.๘๒	มาก
๒. คำสอนของท้องถิ่น ในรูปผญาหรือกลอนลำ	๒.๘๙	๐.๙๖	ปานกลาง
๓. ฮีต ๑๒	๓.๑๗	๐.๙๗	ปานกลาง
๔. คอง ๑๔	๓.๑๕	๐.๙๕	ปานกลาง
๕. การแสดงของท้องถิ่น	๒.๘๕	๐.๙๘	ปานกลาง
๖. การละเล่นพื้นบ้าน	๒.๗๖	๐.๙๒	ปานกลาง
๗. คุณค่าของคำสอน	๓.๘๘	๐.๘๕	มาก
๘. คุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณี	๓.๕๙	๐.๘๔	มาก
๙. คุณค่าของการละเล่นพื้นเมือง	๓.๒๔	๐.๙๑	ปานกลาง
รวม	๓.๒๗	๐.๖๕	ปานกลาง

จากตารางที่ ๖ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมและรายข้อมีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้น การนำเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่น คุณค่าของคำสอน และคุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณี มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ “มาก”

๒.๑.๓ เนื้อหาด้านการทำมาหากินที่นำมาจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการเกษตรผสมผสาน วนเกษตร เกษตรแบบธรรมชาติ การใช้แหล่งน้ำ การเย็บปักถักร้อย หัตถกรรมและช่างฝีมือ ยารักษาโรค การสร้างที่อยู่อาศัย และคุณค่าของศาสตร์ท้องถิ่นที่ทำให้ท้องถิ่นเจริญ เพิ่มพูนฐานะทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดเทคโนโลยีชาวบ้าน ดังผลปรากฏในตารางที่ ๗

ตารางที่ ๗ เนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาจัดการเรียนการสอนด้านการทำมาหากิน

รายการ	ระดับการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยง	แปลความ
	เบี่ยงมาตรฐาน		
๑. เกษตรแบบผสมผสาน(ไร่นาสวนผสม)	๓.๓๑	๑.๐๔	ปานกลาง
๒. วนการเกษตร (สวนป่าเกษตร)	๓.๐๖	๑.๐๒	ปานกลาง
๓. เกษตรแบบธรรมชาติ(ปราศจากสารเคมี)	๓.๐๔	๑.๐๖	ปานกลาง
๔. การใช้แหล่งน้ำ	๓.๗๓	๐.๘๙	มาก
๕. การเย็บปักถักร้อย	๓.๒๙	๐.๘๙	ปานกลาง
๖. หัตถกรรมและช่างฝีมือ	๓.๑๗	๐.๙๔	ปานกลาง
๗. ยารักษาโรค	๓.๒๒	๐.๙๔	ปานกลาง
๘. การสร้างที่อยู่อาศัย	๓.๔๒	๐.๙๑	ปานกลาง
๙. คุณค่าของศาสตร์ท้องถิ่นที่ทำให้ท้องถิ่นเจริญ และเพิ่มพูนฐานะทางเศรษฐกิจ	๓.๕๘	๐.๘๕	มาก
๑๐. คุณค่าที่ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้และ เทคโนโลยีชาวบ้าน	๓.๓๕	๐.๙๒	ปานกลาง
รวม	๓.๓๒	๐.๗๐	ปานกลาง

จากตารางที่ ๗ ผลการวิเคราะห์พบว่า โดยภาพรวมและรายข้อมีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้น การนำเนื้อหาการใช้แหล่งน้ำ และคุณค่าของศาสตร์ท้องถิ่นที่ทำให้ท้องถิ่นเจริญ เพิ่มพูนฐานะทางเศรษฐกิจ มาจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับ “มาก”

๒.๑.๔ เนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา ในภาพรวมและรายด้าน ดังผลปรากฏในตารางที่ ๘

ตารางที่ ๘ เนื้อหาของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาจัดการเรียนการสอน

รายการ	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติ		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความ
๑. เนื้อหาด้านความเชื่อ	๓.๒๖	๐.๖๐	ปานกลาง
๒. เนื้อหาด้านการอยู่ร่วมสัมพันธ์กัน	๓.๒๗	๐.๖๕	ปานกลาง
๓. เนื้อหาด้านการทำมาหากิน	๓.๓๒	๐.๗๐	ปานกลาง
รวม	๓.๒๘	๐.๕๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๘ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมและรายด้านมีการนำเนื้อหา มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับ “ปานกลาง

๒.๒ วิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นใน โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอตาม ลำดับดังนี้

๒.๒.๑ วิธีการจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นจุดศูนย์ในการจัดการศึกษา และการให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังผลปรากฏใน ตารางที่ ๙

ตารางที่ ๙ แสดงร้อยละของจำนวนโรงเรียนที่ได้นำวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัด
การเรียนการสอน

รายการ (ผู้ให้ข้อมูล = ๓๖๗ คน)	ร้อยละจำนวนโรงเรียนที่มีการปฏิบัติ					รวม
	๗ ครั้งขึ้นไป	๕-๖ ครั้ง	๓-๔ ครั้ง	๑-๒ ครั้ง	ไม่ได้ปฏิบัติ	
โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอด						
๑. นิมนต์พระมาเทศนา	๔.๖	๐๗.๖	๒๖.๗	๕๒.๑	๐๙.๐	๑๐๐
๒. เชิญผู้ชำนาญการจากโรงเรียนอื่นมาสอน	๐.๘	๐๕.๒	๑๙.๑	๓๖.๐	๓๙.๐	๑๐๐
๓. จ้างวิทยากรภายนอกจากหน่วยงานอื่นมาสอน	๖.๕	๐๕.๗	๑๐.๙	๒๘.๑	๔๘.๘	๑๐๐
๔. เชิญปราชญ์ท้องถิ่นมาสอน	๑.๔	๐๓.๕	๑๕.๘	๓๔.๙	๔๔.๔	๑๐๐
ชุมชนเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอด						
๕. ไปศึกษาแหล่งความรู้ในชุมชน	๕.๗	๐๙.๕	๓๓.๒	๔๒.๒	๐๙.๓	๑๐๐
๖. ไปศึกษาแหล่งความรู้ในวัด	๗.๑	๑๔.๔	๓๓.๕	๓๗.๑	๐๗.๙	๑๐๐
๗. ไปศึกษาแหล่งความรู้กับปราชญ์ท้องถิ่น	๑.๖	๐๗.๔	๒๕.๓	๓๕.๑	๓๐.๕	๑๐๐

จากตารางที่ ๙ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษา
ในรอบปีการศึกษาผลการปฏิบัติ โรงเรียนส่วนใหญ่ ได้นิมนต์พระมาเทศนาอยู่ใน "ระดับ ๑ - ๒
ครั้ง" คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๐๐ ได้เชิญผู้ชำนาญการจากโรงเรียนอื่นมาสอนอยู่ในระดับ "ไม่ได้
ปฏิบัติ" คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๐๐ ได้จ้างวิทยากรภายนอกจากหน่วยงานอื่นมาสอน อยู่ในระดับ
"ไม่ได้ปฏิบัติ" คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๘๐ และได้เชิญปราชญ์ท้องถิ่นมาทำการสอนอยู่ในระดับ "ไม่
ได้ปฏิบัติ" คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๔๐

ชุมชนเป็นศูนย์กลางการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้แก่นักเรียนในรอบปีการศึกษาที่ ผ่าน
มา ผลการปฏิบัติส่วนใหญ่ ได้ไปศึกษาแหล่งความรู้ในชุมชนอยู่ในระดับ "๑-๒ ครั้ง" คิดเป็นร้อย
ละ ๔๒.๒๐ ได้ไปศึกษาแหล่งความรู้ในวัดอยู่ในระดับ "๑-๒ ครั้ง" คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๑๐ และ
ได้ไปศึกษาแหล่งความรู้กับปราชญ์ท้องถิ่นอยู่ในระดับ "ไม่ได้ปฏิบัติ" คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๕

๒.๒.๒ สื่อที่นำมาจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดชัยภูมิ โดยอาศัยสื่อจากส่วนกลางหรือเครือข่าย ผลการศึกษาปรากฏในตารางที่ ๑๐ ดังนี้

ตารางที่ ๑๐ แสดงร้อยละของจำนวนโรงเรียนที่นำสื่อจากส่วนกลางหรือเครือข่ายที่นำมาจัดการเรียนการสอน เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการ	ร้อยละจำนวนโรงเรียนที่มีการปฏิบัติ				
	ประจำ บ่อยๆ	บาง ครั้ง	นานๆ ครั้ง	ไม่เคย ใช้	รวม
๑. รายการจากวิทยุ	๑๖.๖	๔๒.๒	๓๐.๐	๑๑.๒	๑๐๐
๒. รายการจากโทรทัศน์	๑๙.๓	๔๘.๒	๒๒.๑	๑๐.๔	๑๐๐
๓. ชมวิดีโอทัศน์	๑๑.๗	๔๕.๒	๒๗.๐	๑๖.๑	๑๐๐
๔. จากบทเรียนสำเร็จรูป	๒๐.๒	๔๕.๐	๒๒.๘	๑๒.๐	๑๐๐
๕. จากวารสารหรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ	๒๗.๕	๕๐.๐	๑๙.๑	๐๓.๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๑๐ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมและรายข้อโรงเรียนได้นำสื่อจากส่วนกลางหรือเครือข่ายมาจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนใหญ่มีผลการปฏิบัติอยู่ในระดับ "บางครั้ง" โดยได้นำสื่อจากรายการวิทยุคิดเป็นร้อยละ ๔๒.๒๐ จากรายการโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๒๐ จากการชมวิดีโอทัศน์ คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๒๐ จากบทเรียนสำเร็จรูป คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐๐ และจากวารสารหรือสิ่งพิมพ์อื่นๆ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑๐

๓. ปัญหาในการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ศึกษาปัญหาการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียน ประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ : กรณีศึกษากลุ่มไทยลาว ได้ทำการเก็บและรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย ในการนี้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัญหาการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นดังกล่าวเสนอเป็น ๒ กรณี ตามลำดับดังนี้

๓.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลในแบบทดสอบ เพื่อศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับนโยบาย ความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ปรากฏในตารางที่ ๑๑

ตารางที่ ๑๑ ปัญหาการรับรู้แนวนโยบาย ความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจของบุคลากรในการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการ	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา				
	คะแนนเต็ม	คะแนนสูงสุด	คะแนนต่ำสุด	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
๑. การรับรู้เรื่องนโยบายการจัดการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	๓	๓	๐	๑.๒๐	๐.๗๑
๒. ความตระหนักในการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	๓	๓	๐	๑.๕๐	๐.๗๑
๓. ความรู้ ความเข้าใจ การจัดการศึกษาที่จะถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น	๑๑	๙	๐	๖.๒๙	๑.๓๔
รวม	๑๗			๘.๙๙	๐.๕๗

จากตารางที่ ๑๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมเกี่ยวกับปัญหาการรับรู้แนวนโยบาย ความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น บุคลากรได้รับรู้ ตระหนักและเข้าใจอยู่ในระดับร้อยละ ๕๒.๘๘ พิจารณา

โดยภาพรวมและรายข้อบุคลากรได้รับรู้เรื่องแนวนโยบายอยู่ในระดับร้อยละ ๔๐.๐๐ มีความตระหนักอยู่ในระดับร้อยละ ๕๐.๐๐ และด้านความรู้ ความเข้าใจอยู่ในระดับร้อยละ ๕๗.๑๘

๓.๒ วิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นแบบสอบถาม ได้แบ่งข้อมูลเพื่อทำการวิเคราะห์ใน ๔ ด้าน คือ ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านงบประมาณ และด้านการจัดการ ผลปรากฏดังรายละเอียดในตารางที่ ๑๒ - ๑๖

ตารางที่ ๑๒ ปัญหาการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการ	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความ
๑. ด้านบุคลากร	๒.๗๗	๐.๖๗	ปานกลาง
๒. ด้านวัสดุและอุปกรณ์	๓.๔๖	๐.๘๒	ปานกลาง
๓. ด้านงบประมาณ	๓.๘๒	๐.๘๙	มาก
๔. ด้านการจัดการ	๓.๐๐	๐.๐๖	ปานกลาง
รวม	๓.๓๖	๐.๖๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๑๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมและรายด้าน ปัญหาการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนใหญ่ปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้นด้านงบประมาณมีปัญหายุ่งยากอยู่ในระดับ “มาก”

ตารางที่ ๑๓ ปัญหาด้านบุคลากร

รายการ	ระดับปัญหา		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความ
๑. ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญ	๒.๓๖	๑.๐๑	น้อย
๒. ครูผู้สอนไม่ให้ความสำคัญ	๒.๕๓	๐.๙๕	ปานกลาง
๔. ขาดแคลนบุคลากรในห้องถิ่น	๓.๕๗	๑.๐๔	มาก
๕. นักเรียนไม่ให้ความสนใจ	๒.๖๔	๐.๙๒	ปานกลาง
๖. ชุมชนหรือผู้ปกครองไม่ให้ความสนใจ	๒.๒๗	๐.๙๙	ปานกลาง
รวม	๒.๗๗	๐.๖๗	ปานกลาง

จากตารางที่ ๑๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมและรายข้อ ปัญหาด้านบุคลากรมีปัญหาอยู่ในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้น การขาดแคลนบุคลากรในห้องถิ่นมีปัญหาอยู่ในระดับ “มาก” และ ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีปัญหาอยู่ในระดับ “น้อย”

ตารางที่ ๑๔ ปัญหาการจัดการศึกษาด้านวัสดุและอุปกรณ์

รายการ	ระดับปัญหา		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลความ
๑. วัสดุอุปกรณ์นำมาจัดการศึกษาไม่ทันสมัย	๓.๕๓	๑.๐๓	มาก
๒. ขาดเนื้อหาที่จะนำมาจัดการเรียนการสอน	๓.๔๔	๐.๙๘	ปานกลาง
๓. ขาดแคลนสถานที่จัดการเรียนการสอน	๓.๓๒	๑.๑๗	ปานกลาง
รวม	๓.๔๖	๐.๘๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๑๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมและรายข้อ มีปัญหาด้านวัสดุและอุปกรณ์อยู่ในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้น วัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาจัดการเรียนการสอน มีปัญหาอยู่ในระดับ “มาก”

ตารางที่ ๑๕ ปัญหาการจัดการศึกษาด้านงบประมาณ

รายการ	ระดับปัญหา		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบน	แปลความ
	มาตรฐาน		
๑. ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ	๓.๕๖	๑.๐๐	มาก
๒. ขั้นตอนงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากเกินไป	๓.๖๕	๑.๑๑	มาก
๓. งบประมาณที่จัดสรรเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นมีน้อยและไม่เพียงพอ	๓.๘๕	๑.๐๔	มาก
รวม	๓.๘๒	๐.๘๙	มาก

จากตารางที่ ๑๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า โดยภาพรวมและรายข้อ มีปัญหาด้านงบประมาณอยู่ในระดับ “มาก”

ตารางที่ ๑๖ ปัญหาด้านการจัดการ

รายการ	ระดับปัญหา		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบน	แปลความ
	มาตรฐาน		
๑. ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	๓.๓๓	๐.๕๒	ปานกลาง
๒. ขาดการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการ ศึกษา	๓.๓๕	๐.๕๗	ปานกลาง
๓. ขาดการจัดหน่วยงานและผู้รับผิดชอบ	๓.๕๐	๐.๕๖	ปานกลาง
๔. ขาดการให้ขวัญและกำลังใจ	๓.๒๙	๐.๕๙	ปานกลาง
๕. ขาดการให้ความสำคัญ	๓.๓๕	๑.๐๐	ปานกลาง
๖. ขาดการกำกับการกำกับ ดูแล และนิเทศ	๓.๓๗	๑.๐๔	ปานกลาง
๗. ขาดการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงาน ที่เหนือกว่าโรงเรียน	๓.๖๒	๑.๐๑	มาก
รวม	๓.๔๐	๐.๘๐	ปานกลาง

จากตารางที่ ๑๖ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ปัญหาการจัดการศึกษาด้านการจัดการ โดยภาพรวมและรายข้อ อยู่ในระดับ “ปานกลาง” ยกเว้น ขาดการส่งเสริมและสนับสนุนจาก หน่วยงานระดับอำเภอหรือจังหวัด มีปัญหาอยู่ในระดับ “มาก”

๔. แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดชัยภูมิ จะได้นำเสนอตามแนวคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูวิชาการโรงเรียน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏในตารางที่ ๑๗ ดังนี้

ตารางที่ ๑๗ แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

รายการ	ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทาง		
	ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยง	อันดับที่
	เบนมาตรฐาน		
๑. พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และเข้าใจ	๓.๘๒	๑.๐๑	๑
๒. สร้างความตระหนักให้กับบุคลากร	๓.๖๑	๐.๙๗	๒
๓. จัดหาวัสดุและอุปกรณ์ให้เพียงพอ	๓.๒๐	๐.๙๒	๔
๔. หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนต้องสอดคล้องกับชีวิตจริง	๓.๔๕	๐.๙๔	๓
๕. แผนนโยบายของโรงเรียนต้องสอดคล้องกับแผนนโยบายระดับชาติ	๓.๑๓	๑.๐๘	๕
๖. ลดขั้นตอนด้านงบประมาณและมีเพียงพอ	๒.๖๖	๑.๐๐	๗
๗. สร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ปฏิบัติงาน	๒.๖๘	๐.๙๔	๖
๘. กระจายอำนาจและให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม	๒.๕๖	๑.๑๐	๘
๙. สร้างเครือข่ายการเรียนรู้	๑.๘๙	๑.๑๔	๙

จากตารางที่ ๑๗ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญใน ๙ รายการ ตามลำดับดังนี้ คือ

- ๑) พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง
- ๒) สร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรในการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอด

ทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการและแนวนโยบายของโรงเรียน

๓) หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ต้องสอดคล้องกับชีวิตจริงของผู้เรียน

๔) จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เพียงพอ และแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ

๕) แนวนโยบายของโรงเรียนมีความสอดคล้องกับแนวนโยบายระดับชาติ ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดและเป็นที่ต้องการของท้องถิ่น

๖) สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากร ที่ดำเนินการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีการวางแผนการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

๗) ลดขั้นตอนการปฏิบัติงานด้านงบประมาณ และมีงบประมาณที่เพียงพอ ในการจัดการศึกษา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๘) ระบบการจัดการศึกษาจากส่วนกลางต้องกระจายอำนาจ โดยให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

๙) สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ทั้งในโรงเรียน ชุมชนท้องถิ่น และเครือข่ายจากส่วนกลางในกรุงเทพฯ เพื่อจัดการศึกษาด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

๕. ข้อเสนอแนะแนวทางตามความคิดเห็นของนักวิชาการ

การนำเสนอข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของนักวิชาการ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องจากผลสรุปการสัมมนา วารสาร ตำรา หรือสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๔๐ มีผลการวิเคราะห์จะได้นำเสนอในประเด็นดังนี้ คือ

๕.๑ แนวนโยบายของรัฐในการจัดการศึกษา

๕.๒ การจัดเครือข่ายของการเรียนรู้

๕.๓ เนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอน

๕.๔ บทบาทของครูและบุคลากรทางการศึกษา

๕.๕ การบริหารและการจัดการ

จากประเด็นที่จะนำเสนอดังกล่าวข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจะได้แสดงรายละเอียดของผลการวิเคราะห์ต่อไป

๕.๑ ข้อเสนอแนะด้านแนวนโยบายของรัฐในการจัดการศึกษา

แนวนโยบายของรัฐ ในการจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตามความคิดเห็นของนักวิชาการ มีผลปรากฏดังนี้

สุจาวิ จันทรสุข (๒๕๓๑) ได้เสนอแนะว่า รัฐต้องกระจายอำนาจ (Decentralization) สู่อำเภอและท้องถิ่นและทุ้มงบประมาณให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องในแต่ละแห่งได้

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๓๑) ได้เสนอการจัดตั้งองค์กรระดับชาติ อาจจะเรียกว่า สภาพัฒนาการศึกษาระดับชาติแบบถาวร ทำหน้าที่วางแผนและกำหนดทิศทางในการพัฒนา การศึกษา โดยมุ่งย้อนกลับเพื่อหาแก่นสาร ประสานกันเข้ากับแนวคิดใหม่ๆ ในแนวคิดใหม่ๆ ไม่ผูกขาดเฉพาะกลุ่มต่างชาติ รัฐ(ราชการกับธุรกิจอุตสาหกรรม) ข้าราชการและนักวิชาการที่มีจิตสำนึกทางตะวันตกอย่างเหนียวแน่น ต้องมีสัดส่วนของปราชญ์ชาวบ้านร่วมด้วยและมีอำนาจในการกำกับดูแลสถาบันการศึกษาอย่างเป็นทางการ และส่งเสริมองค์กรชุมชนหมู่บ้านให้การศึกษามุ่งแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และจิตสำนึกทางสังคมของตน

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (๒๕๓๔) เสนอว่า รัฐให้ควรให้ปราชญ์ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการวางแผนหลักสูตรบางส่วน ในระดับท้องถิ่น ที่สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาและคุณค่าที่ตีงามของชุมชนแก่ลูกหลานอย่างสอดคล้องในแต่ละพื้นที่ ไม่ใช่ทุกอย่างวางแผนมาจากส่วนกลางหมดแล้วให้ชาวบ้านเข้าร่วมตรงปลายสุด เช่น กรรมการโรงเรียน เป็นต้น

ประเวศ วะสี (๒๕๓๔) ได้กล่าวถึงการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การศึกษาชาติว่า รัฐประกาศเป็นนโยบายให้ระบบการศึกษาทั้งหมด ค้นคว้าเรียนรู้ และทำนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น ปรับระบบการศึกษาทั่วไปรวมทั้งมหาวิทยาลัยด้วย ให้เป็นการศึกษาเพื่อสร้างหลักฐานความเป็นมนุษย์ โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างมีบูรณาการ เรียนรู้จากประสบการณ์ความเป็นจริงในสังคมไทย การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจะเข้าไปอยู่ในการศึกษาเป็นรากฐานของความเป็นมนุษย์ การกระทำดังกล่าวต้องมีความคล่องตัว รัฐควรจัดงบประมาณอุดหนุนทั่วไปให้กับหน่วยงานต่างๆ ตัดสินใจการใช้เอง รัฐเป็นผู้ประเมินผลงานและตรวจสอบความถูกต้อง

วิวัฒน์ชัย อัดถากร (๒๕๓๘) ได้เสนอแนะว่า การศึกษาเป็นปัจจัยบวกที่สำคัญช่วยสร้างความยั่งยืน เพราะการศึกษาจะเป็นตัวสะท้อนระบบภูมิปัญญาของสังคมและความเข้มแข็งทางปัญญา เป็นการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) ซึ่งได้มาจากการศึกษาในระบบโรงเรียน (Formal Education) การศึกษานอกโรงเรียน (Non-formal Education) ซึ่งเป็นการศึกษาที่จัดขึ้นโดยสถาบันหรือหน่วยงานต่างๆ และสถานศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) ให้สื่อมวลชนมาช่วยพัฒนาการศึกษา เพื่อเปิดโอกาสให้คนในสังคมทุกเพศ ทุกวัย ทุกอาชีพได้เรียนรู้และได้รับข่าวสารอย่างกว้างขวาง

สีลาภรณ์ นาคทรพร (๒๕๓๘) ได้เสนอบทบาทของรัฐในการสนับสนุนการเรียนรู้ ต้องเข้าใจและยอมรับความคิดริเริ่ม โดยถือเอาความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง ฝ่ายรัฐให้การสนับสนุน โดยจัดการเรียนรู้ของตนเองมิให้รัฐจัดการให้

บทสรุปเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางในแนวนโยบายของรัฐ การจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของนักวิชาการ คือ ประกาศให้ระบบการศึกษาทั้งหมดคั่นคว้าเรียนรู้ และทำนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการจัดตั้งองค์กรระดับชาติ มีหน้าที่วางแผนและกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษา เพื่อหาแก่นสารประสานกับแนวคิดใหม่ๆ ให้กลมกลืน มีอำนาจในการกำกับดูแลสถาบันการศึกษาและส่งเสริมองค์กรชุมชนในหมู่บ้านให้เป็นการศึกษาที่มุ่งปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจและจิตสำนึกของคนในสังคม นอกจากนี้รัฐต้องปรับระบบการศึกษาเพื่อเป็นการศึกษาที่สร้างหลักฐานของความเป็นมนุษย์ที่แท้จริง มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย อีกทั้งจะต้องกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจในการตัดสินใจ ให้ปราชญ์ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการสร้างหลักสูตร รัฐควรจัดงบประมาณอุดหนุนและสนับสนุนการเรียนรู้ ยอมรับความคิดริเริ่มและความต้องการของท้องถิ่น รัฐเองเป็นผู้ประเมินผลงานและตรวจสอบความถูกต้อง

๕.๒ ข้อเสนอแนะด้านการจัดเครือข่ายของการเรียนรู้

การจัดเครือข่ายของการเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามความคิดเห็นของนักวิชาการ มีผลการวิเคราะห์ปรากฏ ดังนี้

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๓๑) กล่าวถึงการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการสร้างตาข่าย (Net work) โยงใยชุมชนหมู่บ้าน สถาบันและตัวบุคคล โดยใช้รากฐานด้านความรู้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในแต่ละฝ่าย เข้ามาประสาน เช่น จากปราชญ์ท้องถิ่น พระภิกษุ ครู แพทย์ ฯลฯ ดำเนินการพึ่งตนเองและพึ่งพาอาศัยกัน จะทำให้เกิดแรงเกาะเกี่ยว รักษา แลกเปลี่ยน และพัฒนาภูมิปัญญาระหว่างกัน อีกทั้งจะลดการเอาเปรียบจากภายนอกได้ และส่งเสริมการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรชาวบ้าน เพื่อพัฒนาไปสู่ “โรงเรียนประชาชน” เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการใช้ วิจัยบูรณาการแก้ปัญหา อีกทั้งอาศัยสื่อ ที่เป็นสิ่งตีพิมพ์เผยแพร่ ความสำเร็จของชาวบ้าน การอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจการเมือง ช่วยผลักดันให้เกิดความต่อเนื่องตลอดเวลา การจัดรายการสื่อมวลชน เน้นเรื่องของชาวบ้าน ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ชาวบ้าน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแสวงหาทางออกด้านเศรษฐกิจ ศิลธรรมและการศึกษา ส่วนรายการบันเทิง ควรเป็นรายการส่งเสริมค่านิยมที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น

สีลาภรณ์ นาคทรรพ (๒๕๓๘) ได้เสนอลักษณะเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน ที่ช่วยให้ชุมชนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาได้ มีจิตสำนึกเห็นคุณค่าท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้เรียนต้องเข้าใจว่า ต้องการเรียนอะไร จัดกระบวนการเรียน วิทยาการสื่ออย่างไร โดยเปิดโอกาสให้เห็นตัวอย่างจริง อีกทั้งการจัดการศึกษามุ่งเน้นให้เกิดกระบวนการ

การกลุ่มมากกว่าการพัฒนาปัจเจกบุคคล เพราะในระยะยาวกลุ่มเป็นปัจจัยเสริมกำลังใจ กำลังความคิด ความรู้ รวมทั้งกำลังทุน ให้สมาชิกแต่ละคนดำเนินการเอง

บทสรุปเกี่ยวกับการจัดเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลการวิเคราะห์ จากข้อเสนอแนะของนักวิชาการ คือ ควรจัดตั้งและพัฒนาองค์พื้นฐานของชาวบ้าน โยงใยระหว่างชุมชน สถาบันและตัวบุคคล โดยสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งลักษณะการจัดการศึกษาควรมุ่งเน้นกระบวนการกลุ่มในการแก้ปัญหา เพื่อให้ชุมชนสามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาได้ อีกทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ วรรณคดีเรื่องของชาวบ้าน การแสวงหาทางออกด้านเศรษฐกิจ

๕.๓ ข้อเสนอแนะด้านหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน

สุจารี จันทรสุข (๒๕๓๑) ได้เสนอแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยวิเคราะห์จากเนื้อหา กระบวนการ เป้าหมายเป็นอย่างไร ทางเลือกใหม่เป็นอย่างไร เช่น การเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีเนื้อหาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมต่างๆ ทางเลือกใหม่เป็นอย่างไร ที่สามารถสืบทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับเนื้อหา สภาพตามความเป็นจริงและตรงกับเป้าหมาย การศึกษาควรช่วยส่งเสริมศักยภาพของปัจเจกชนของชุมชน โดยเฉพาะเรื่องพึ่งตนเอง ซึ่งการศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ในการควบคุมความเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ และสิ่งต่างๆ ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้คนมีกระบวนการกลั่นกรองทางปัญญา มีความมั่นคง รู้จักแยกแยะ

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๓๑) กล่าวถึง ภาระหน้าที่หลักของสถาบันการศึกษา ต้องปลูกฝังอุดมการณ์และจิตสำนึกของการพึ่งตนเองให้แก่ผู้เรียนเป็นหลัก หลักสูตรและวิธีการ คือ การให้นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ได้มีการกระทำซ้ำๆ บ่อยๆ ให้มีผลเกี่ยวพันเชื่อมโยงผู้เรียนและครอบครัวตน จัดตั้งหอ กระจ่ายข่าวในหมู่บ้านจัดรายการที่เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้าน ทั้งด้านข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเพื่อปลูกฝังให้ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจ การเสวนาหรือการถกเถียงในหมู่บ้าน ช่วยให้เกิดการไม่เอาัดเอาเปรียบกันที่สำคัญที่สุดคือ ช่วยเปลี่ยนความรู้สึกที่จะรับฝ่ายเดียว ไปเป็นความต้องการที่ทำได้เพื่อปรับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น และยังได้เสนอการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาไว้ว่า ส่วนที่สูญเสียไปต้องฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เช่น ความสมดุลทางธรรมชาติ การทำลายสภาพจิตใจ จึงเกิดทางเลือก พุทธเกษตรกรรม เบญจขันธุ์ชุมชน อันประกอบด้วยจิตใจที่เป็นธรรมะ แบบแผนการผลิตเพื่อกินเองใช้เอง โดยการยึดหลัก "สามเสาเอกแห่งการพัฒนา" คือ คน เทคโนโลยี และภาคเกษตรกรรมในชนบท และยังเพิ่มความสามารถในการจัดการ มีความเท่าทันต่อการวิเคราะห์ปัญหาอีกด้วย ส่วนที่รักษาไว้ เช่น แบบแผนการผลิตไว้กินไว้ใช้ ตามแนวทางหลักธรรมของศาสนา วัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การศึกษาประเภทมุ่งถ่ายทอดความรู้ และจิตวิญญาณของของชุมชนหมู่บ้านรวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติ เป็นสิ่งที่ควรรักษาไว้ โดยใช้วิธีการด้วยการสร้างความมั่นใจในภูมิปัญญา วัฒนธรรมตนเองเสียก่อน แล้วใช้กิจกรรมและวิธีการของ

ตนเอง ส่วนที่รับมาจากภายนอก ควรมียุทธวิธีการกลั่นกรองเลือกภูมิปัญญา วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสังคมไทย วิธีการกลั่นกรองที่ดีที่สุดคือ การตรวจสอบจากการนำไปปฏิบัติจริง เมื่อผ่านการตรวจสอบแล้วก็ทราบว่า วิชาการ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมนั้น(ยกเว้นกฎธรรมชาติ) ไม่มีความเป็นกลาง หรือเอื้อประโยชน์ให้กับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

เอนก นาคะบุตร (๒๕๓๓) กล่าวถึงมิติทางการศึกษาต้องขยายผลในแนวนอน จากคนที่รู้น้อยไปหาคนที่รู้มากขึ้น บทบาทของสถานศึกษาต้องเป็นการวิจัย การเรียนรู้และสนับสนุน

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ (๒๕๓๔) กล่าวถึงบทบาทของชุมชนต้องมีส่วนร่วม ในการคัดเลือกเนื้อหาประสบการณ์ต่างๆ ไปสู่คุณภาพที่พึงประสงค์ในอนาคต โดยท้องถิ่นปรับการเรียนการสอนตามความเหมาะสม ได้ลงมือปฏิบัติเอง มีทักษะและกระบวนการ

ประเวศ วะสี (๒๕๓๔) ได้เสนอแนะการสร้างหลักสูตรหรือตำราท้องถิ่น ควรเปิดโอกาสให้ครูในท้องถิ่นได้สร้างตำราเองเกี่ยวกับท้องถิ่น โดยการพิมพ์หนังสือหรือสื่อต่างๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้มีจำนวนมากพอและมีคุณภาพ

ไพยม ศิริวรรณ (๒๕๓๔) เสนอการปรับระบบการศึกษาให้มีวัฒนธรรมพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์ สร้างคนให้มีคุณลักษณะ ห้าประการ คือ อยากรู้อยากเห็นสนใจใฝ่รู้ มีจิตใจกว้างขวาง มีเหตุมีผลมีวิจารณ์ญาณ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และมุ่งแสวงหาความเป็นเลิศ การสร้างแผนการเรียน จัดโปรแกรมทางการศึกษา ควรมุ่งพัฒนาความเป็นเอกลักษณ์ เป็นไปในลักษณะหลากหลายเพิ่มขึ้น สร้างคนเป็นผู้ทรงภูมิปัญญา สร้างทัศนคติใหม่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน เกิดความผสมกลมกลืนกับการดำรงชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างคนให้มีความรู้ความสามารถและทักษะรอบตัวในทุกด้าน ส่วนทางด้านหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนนั้น ต้องอยู่ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ควรปรับหลักสูตรในเชิงรุกมากกว่าในเชิงรับ แทนการเป็นตัวพ่วงไปตามกระแสแบบหลากหลายจากภายนอก

รัตนะ บัวสนธิ์ (๒๕๓๔) ได้เสนอการคัดสรรภูมิปัญญาท้องถิ่น ไว้ดังนี้ คือ ภูมิปัญญาที่มีประโยชน์ มีคุณค่าต่อการดำเนินงาน สนองต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้ท้องถิ่นสงบสุข ผู้คัดเลือกเพื้ภูมิปัญญาประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และกลุ่มคนในท้องถิ่น ผู้ดำเนินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรยึดบุคคลในท้องถิ่นโดยเฉพาะ ผู้รู้ ผู้นำท้องถิ่นเป็นหลัก ส่วนบุคคลภายนอกคอยให้การสนับสนุน

พิสิษฐ์ เจริญสุข (๒๕๔๐) กล่าวถึงการจัดการศึกษา เนื้อหาน่าจะมองที่สภาวะธรรม และคุณธรรม ซึ่งเปลี่ยนจากสิ่งที่ไม่มียุทธศาสตร์ให้มีคุณค่าได้หากพัฒนาให้มีคุณค่า การส่งเสริมจิตพิสัยของเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพ จึงเป็นการที่ถูกต้องจะช่วยให้เด็กประพฤติและมีจริยธรรมอีกด้วย

บทสรุปเกี่ยวกับหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีดังนี้ การกำหนดทิศทางการดำเนินงานเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนาคต เพื่อสานต่อไปในทิศทางเดียวกัน การจัดทำหลักสูตรต้อง วิเคราะห์เนื้อหา กระบวนการ เป้าหมาย ทางเลือกใหม่

ให้สอดคล้องกัน โดยการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นให้มากที่สุดจากหน่วยงานต่างๆ ประสานเครือข่ายจะทำให้เกิดความช่วยเหลือ มีการเชื่อมโยงข้อมูลให้เกิดความต่อเนื่อง และมีผลประโยชน์ต่อท้องถิ่นโดยตรง เป็นหลักสูตรเชิงรุก กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องช่วยส่งเสริมศักยภาพของปัจเจกชนของชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งตนเอง เป็นภาระหน้าที่ของสถาบันการศึกษาต้องปลูกฝังอุดมการณ์ การพึ่งพาตนเองให้แก่ผู้เรียนเป็นหลัก เน้นการกระทำซ้ำๆ บ่อยๆ ให้ชุมชนมีบทบาทในการคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ ที่จะพัฒนาชีวิตและความเป็นอยู่ตามสภาวะธรรมชาติและมีคุณธรรม การสร้างแผนการเรียนควรมุ่งเน้นพัฒนาความเป็นเอกลักษณ์ในลักษณะที่หลากหลายหลากหลาย การคัดเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องพิจารณาจากควมมีคุณค่า มีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น มีบุคคลหลายฝ่ายที่ทำการคัดเลือก ที่สำคัญที่สุดควรให้บุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้คัดเลือก และดำเนินการใช้ภูมิปัญญา ส่วนการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญานั้น ได้มีวิธีการคือ ส่วนที่สูญเสียก็ต้องรื้อฟื้นคืนมาใหม่ วัฒนธรรมที่พึ่งพาอาศัยกันคงต้องรักษาไว้ ส่วนที่รับมาจากภายนอกต้องพิจารณาการกลั่นกรองหรือผ่านการตรวจสอบแล้ว

๕.๔ ข้อเสนอแนะด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา

สมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๓๑) กล่าวถึงการจัดการศึกษาที่ผ่านมา มักจะพิจารณาจากผู้มีเงิน มีตำแหน่งและมีอำนาจทางสังคม คือ คนจากชุมชนข้าราชการ และธุรกิจอุตสาหกรรม ทำให้การศึกษาล้มเหลวมาตลอด ขาดมุมมองการมีส่วนร่วมของประชาชน ในเรื่ององค์ความรู้และประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลแสวงหาและพัฒนาภูมิปัญญาอย่างอิสระ ที่จะกำหนดอนาคตและคิดปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ความเชื่อมั่นของตน อันจะส่งผลให้ภูมิปัญญาพัฒนาไปข้างหน้า บทบาทของครูจะต้องจัดการศึกษาที่ช่วยให้เศรษฐกิจและชีวิตของชาวบ้านดีขึ้น การศึกษามีความหมายต่อชาวบ้าน โดยความร่วมมือกับชุมชน ชาวบ้าน พระสงฆ์ เพื่อศึกษาปัญหา เรียนรู้โดยผ่านการวิเคราะห์ วินิจฉัย วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจทางเลือกร่วมกัน เมื่อเศรษฐกิจชาวบ้านดีขึ้น การศึกษาก็จะมีคุณค่าขึ้นมาเอง

เอนก นาเคบุตร (๒๕๓๓) ได้เสนอว่า ผู้รับผิดชอบการเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจจะเป็นพระ ครู หรือวิทยาลัยครู ทำให้มีการถ่ายทอด มีพลวัตรอยู่ในท้องถิ่นที่หวังผลที่สุดคือการขยายผลเครือข่าย และกลวิธีขยายตรง

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์(๒๕๓๔) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีขั้นตอน คือ จัดทำข้อมูลพื้นฐานของโรงเรียน นำข้อมูล และจุดหมายของหลักสูตรมาวิเคราะห์ กำหนดเป้าหมายร่วมกับชุมชน กำหนดความชัดเจน จัดลำดับความสำคัญ ระดมความคิดและประเมินทางเลือก จัดระบบสื่อสารเพื่อให้ได้ข่าวสาร และสุดท้ายนำเสนอผลงานด้วยความภาคภูมิใจ

ประเวศ วะสี (๒๕๓๔) กล่าวถึงการส่งเสริมการศึกษากับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะให้ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชนนั้น ควรส่งเสริมกลไกการทำงานอย่างไม่เป็นทางการ คือผู้ปฏิบัติงานต่างสังกัดรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือชมรม ที่ไม่เป็นทางการ ทำงานอย่างมีอิสระ มีความคล่องตัว ต่อเนื่องที่จะช่วยในการส่งเสริมการศึกษา หรือการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

พทยา สายหู (๒๕๓๔) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน ผู้เรียนนั้นจะหาเรียนได้เองจากชาวบ้านและชุมชน ในการนำภูมิปัญญามาสอนในโรงเรียน ครูผู้สอนต้องรวบรวมความรู้ของชาวบ้าน ให้ชัดเจนสมบูรณ์ จนมีความมั่นใจเสียก่อนที่จะนำมาสอน

ไพยม วรณศิริ (๒๕๓๔) ได้ให้ข้อคิดเห็น การศึกษาต้องปรับกระบวนการพัฒนาคน คือ การให้คนสามารถทำงานเป็นผู้ประกอบการหรืออาชีพอิสระได้ แทนที่จะทำงานเป็นลูกจ้างเท่านั้น

บทสรุปข้อเสนอแนะทางด้าน ครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ คุณลักษณะของครูหรือปราชญ์ท้องถิ่น หรือองค์กรท้องถิ่น ต้องเป็นปัจเจกบุคคลที่จะพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถที่จะพิสูจน์ความเชื่อมั่นในตนเอง กำหนดทิศทางในอนาคตได้ อีกทั้งยังมีความสามารถในการแทนการเป็นลูกจ้างได้อีกด้วย วิธีการดำเนินการนั้น ให้พระ ครู วิทยาลัยครู หรือปราชญ์ท้องถิ่น ได้ดำเนินการอย่างเป็นพลวัตร โดยมีเครือข่าย ชมรม หรือกลุ่ม มีการรวมตัวอย่างไม่เป็นทางการ มีอิสระในการทำงาน ผู้เรียนได้เรียนรู้จากชุมชน บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนและครูในโรงเรียนต้องศึกษาท้องถิ่น ศาสตร์ชาวบ้าน จัดทำข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นำข้อมูลที่ได้และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมาวิเคราะห์ กำหนดเป้าหมาย จัดลำดับความสำคัญ ระดมความคิดเพื่อประเมินทางเลือก จัดระบบการสื่อสารแลเสนอผลงานอย่างภาคภูมิใจ

๕.๕ ข้อเสนอแนะแนวทางการบริหารและการจัดการ

เอนก นาเคบุตร (๒๕๓๓) ได้เสนอให้ มีการ กระจายอำนาจ เน้นการเป็นท้องถิ่น (Localize) และมีการเชื่อมโยง (Linkage) ในระดับภูมิภาคหรือท้องถิ่น ต้องหากกลไกในพื้นที่มา มองในเรื่องแม่ข่าย มองเรื่องทรัพยากรท้องถิ่น มองบทบาทของวิทยาลัยครู มหาวิทยาลัย เกษตรตำบล นักพัฒนาจะทำกันอย่างไร แล้วรัฐเข้าไปสนับสนุน (Sponsor)

ประเวศ วะสี (๒๕๓๔) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ปรับปรุงโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนให้เป็นโรงเรียนชุมชน ทำหน้าที่อย่างน้อย ๓ อย่าง คือ ศึกษาชุมชนให้เข้าใจ เป็นศูนย์ข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชน และให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อพัฒนาชุมชน โดยตั้งทรัพยากรในชุมชน จากหน่วยราชการอื่นๆ จากภาคธุรกิจ และองค์กรเอกชน เข้ามาพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ทั่วประเทศ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาอื่นๆ และมีเครือข่ายการเรียนรู้ ซึ่งจะเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ของบุคคลทั่วประเทศ

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ (๒๕๓๕) ได้เสนอแนะว่าสถานศึกษาต้องวิเคราะห์บทบาทในการจัดการเรียนการสอน ว่าสภาพปัจจุบันเป็นอย่างไร ทางเลือกที่จะทอดเชื่อมโยงภูมิปัญญาควรจะมีกระบวนการอย่างไร โดยระดมความคิดจากทรัพยากรท้องถิ่น ให้เข้ามาส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสานเครือข่ายในการช่วยเหลือ

รุ่ง แก้วแดง (๒๕๔๐) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า การนำเรื่องภูมิปัญญาไทย มาใช้ในระบบการศึกษาของไทย ที่เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาในระบบอัยยาศัย นำชาวบ้านที่ได้รับการยกย่อง มารวมกลุ่ม ส่งเสริมและสนับสนุน ให้งานและให้ความรู้ โดยนำบุคคลเหล่านั้นมาเป็นครู โดยได้รับการยอมรับว่าศึกษาด้วยตัวมีความเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบ และมีเงินค่าตอบแทนให้

บทสรุปข้อเสนอแนะแนวทางด้านการบริหารและการจัดการ คือ มีการ กระจายอำนาจ เน้นการเป็นท้องถิ่นที่เชื่อมโยงในระดับภูมิภาค ต้องมีกลไกในการดึงทรัพยากรท้องถิ่นมาจัดการศึกษา สถานศึกษาต้องวิเคราะห์บทบาทของตน ต้องศึกษาชุมชน เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารและพัฒนาการศึกษาทุกรูปแบบที่จะ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาอื่นๆ นำปราชญ์ท้องถิ่นที่ได้รับการยกย่องหรือยอมรับ เข้าสู่ระบบการศึกษาและมีเงินค่าตอบแทนให้